

Öteki ile Yüzleşmek: Erving Goffman'ın Damga Teorisi Bağlamında "Gassal" Dizisinin Sosyolojik Bir Analizi

Confronting the Other: A Sociological Analysis of the "Gassal" Series Through the Lens of Erving Goffman's Stigma Theory

Osman Dertli¹

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş tarihi/Received:
21.12.2025

Son revizyon teslimi/Last revision received:
20.05.2026

Kabul tarihi/Accepted:
21.05.2026

Yayın tarihi/Published:
31.05.2026

Atıf/Citation:

Dertli, O. (2026). *Öteki ile yüzleşmek: Erving Goffman'ın damga teorisi bağlamında "Gassal" dizisinin sosyolojik bir analizi*. TAM Akademi Dergisi, 5(1), 1-21.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2026.01.001.x>

DOI:

10.58239/tamde.2026.01.001.x

ÖZ

Bu makale, Erving Goffman'ın damga teorisi çerçevesinde, TRT Tabii platformunda yayımlanan Gassal dizisini sosyolojik bir perspektifle analiz etmektedir. Çalışma, ölümle doğrudan ilişkili bir meslek olan gassallığın modern toplumda nasıl damgalandığını ve bu damgalanma sürecinin bireyin toplumsal konumunu, sosyal ilişkilerini ve öznel deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Modern toplumda ölümün giderek görünmezleştirilmesi ve ölümle ilişkili mesleklerin sembolik olarak itibarsızlaştırılması eğilimi, dizinin başkarakterleri Baki ile kadın gassal Nihan'ın deneyimleri üzerinden ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışma, damgalanmış bir mesleki kimliğin bireyin gündelik yaşam pratikleri, sosyal etkileşimleri ve kimlik inşa süreçleri üzerindeki etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitel içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma, mesleki damgalanmanın psiko-sosyal yansımalarını yalnızlık, sosyal izolasyon ve toplumsal dışlanma bağlamında değerlendirmektedir. Bununla birlikte, damgalı bireylerin benzer deneyimlere sahip kişilerle kurdukları dayanışma ilişkileri ve bu ilişkilerin kimlik oluşumundaki rolü de analiz kapsamına dâhil edilmektedir. Bu çalışma, ölüm sosyolojisi ile damga teorisini medya temsilleri üzerinden bir araya getirerek, modern toplumda ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal anlamını ve bu meslekleri icra eden bireylerin deneyimlerini çok boyutlu bir perspektiften ele almak suretiyle literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, Ölüm sosyolojisi, Damga teorisi, Mesleki damgalama, Gassal dizisi

¹ Dr, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, o.dertli@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4423-6002

ABSTRACT

This article analyzes the TV series "Gassal", broadcast on the TRT Tabii platform, from a sociological perspective within the framework of Erving Goffman's theory of stigma. The study aims to examine how a profession directly associated with death—namely, corpse washing—is stigmatized in modern society and how this process of stigmatization shapes individuals' social positions, social relationships, and subjective experiences. The tendency in modern societies to render death increasingly invisible and to symbolically devalue occupations associated with death is explored through the experiences of the series' main character, Baki, and the female corpse washer, Nihan. In this context, the study seeks to reveal how a stigmatized occupational identity affects individuals' everyday practices, social interactions, and processes of identity construction. Conducted through a qualitative content analysis, the research evaluates the psychosocial consequences of occupational stigma in terms of loneliness, social isolation, and social exclusion. In addition, the study examines the forms of solidarity developed among stigmatized individuals who share similar experiences, as well as the role of these relationships in the formation of identity. By bringing together the sociology of death and stigma theory through the analysis of media representations, this study aims to contribute to the literature by offering a multidimensional perspective on the social meaning of death-related professions in modern society and the lived experiences of individuals who perform these occupations.

Keywords: Sociology Of Religion, Sociology of Death, Stigma Theory, Occupational Stigmatization, Gassal

Extended Abstract

Unlike other living beings, human beings are conscious of their own mortality, and this awareness profoundly shapes how individuals make sense of life and relate to the world. In this respect, death does not merely signify a biological end; rather, it emerges as a multilayered social phenomenon that structures individual quests for meaning, collective memory, and cultural practices. Death primarily continues to exist not in the experience of the deceased, but in the mental, emotional, and social worlds of those left behind, occupying a central place in the efforts of the living to cope with uncertainty, establish order, and produce meaning.

In modern societies, death is increasingly pushed out of everyday life and transformed into a suppressed, invisible, and difficult-to-discuss phenomenon. The relocation of cemeteries to the outskirts of cities, the transfer of death to institutional settings such as hospitals, and the social invisibilization of professions that directly engage with death constitute concrete indicators of this process. Within this context, gassals—those who perform ritual washing of the dead—have become symbolic carriers of modern society's problematic relationship with death. Due to the nature of their occupation, gassals may be subjected to social stigmatization, marginalization, and symbolic devaluation.

This study aims to conduct a sociological analysis of the television series "Gassal", broadcast on TRT's digital platform Tabii and consisting of twenty episodes, within the theoretical framework of Erving Goffman's stigma theory. The primary objective of the research is to examine how the occupation of gassal has been transformed into a stigmatized social identity in modern society, how this identity is experienced by the individual, and how it permeates everyday life practices. In this regard, the study addresses the following research questions: How are death-related occupations

represented in modern society? Through which symbolic meanings is the profession of gassal stigmatized? How does a stigmatized occupational identity affect an individual's social relations, psychological world, and social position? What forms of solidarity and support emerge among individuals who share similar stigmas?

The research was conducted using a qualitative research design, and content analysis was employed as the primary method of data analysis. The data set consists of all twenty episodes from the first and second seasons of the series "Gassal". During the analysis process, narratives, character constructions, dialogues, spatial arrangements, and symbolic elements within the series were systematically examined and thematically coded in line with Goffman's stigma theory. The main themes identified in the study include the occupational and social stigmatization of gassals, the loneliness and social isolation experienced by stigmatized individuals, the development of social solidarity among individuals sharing similar stigmas, and the societal impact of stigma symbols.

The findings reveal that death-related spaces and objects depicted in *Gassal*—such as the washing room (*gasilhane*), cemeteries, and funeral vehicles—are transformed into what Goffman defines as stigma symbols. These symbols function as markers that socially discredit the gassal identity and contribute to the individual's marginalization. Through the character of Baki, the series clearly demonstrates how a stigmatized occupational identity constrains experiences of marriage, friendship, working life, and participation in public space, while deepening feelings of loneliness, exclusion, and social isolation. At the same time, the solidarity relationships developed between Baki and Nihan illustrate how individuals carrying similar stigmas come together to form supportive networks. These relationships correspond to Goffman's concept of "the wise" and indicate that stigmatized individuals can collectively construct alternative social spaces and support mechanisms.

In light of these analyses, "Gassal" renders visible the structural denial of death in modern society and the social consequences of this denial. Cultural practices that marginalize death and death-related identities not only affect individuals but also weaken society's overall capacity to confront mortality. Consequently, death becomes an object of both physical and social negation, while those who engage directly with death bear the social cost of this denial. In this sense, *Gassal* contributes to bringing the socially displaced reality of death back into public consciousness and offers a critical perspective that interrogates the meanings attached to social identities and occupational roles associated with death.

Giriş

Modern toplumlar, ölümü ve ölüme ilgili pratikleri genellikle gündelik hayatın dışına itme eğilimi sergilemektedirler. Günümüzde mezarlıklar gibi fiziki mekânların kentlerin dışına taşınarak görünmezleştirilmesi ve toplumun en mahrem ve kaçınılan alanlarında hizmet sunan, ölüyle gündelik olarak temas hâlinde bulunan gassalların çoğu zaman toplum tarafından sessiz, görünmez ve hatta korkunun temsili olarak algılanması, bu eğilimin somut göstergeleri arasında yer almaktadır. Ayrıca gassallar, icra ettikleri mesleğin niteliği ve bu mesleğe atfedilen sembolik anlamlar nedeniyle belirli bir toplumsal damgalamaya dahi maruz kalabilmektedirler. Bu damgalanma sürecine bağlı olarak ise, toplumsal zeminde marjinal ve "öteki" olarak algılanmakta ve toplumun dışında konumlandırılmaktadırlar.

Sosyolog Erving Goffman'ın damga teorisi, bu tür sosyal süreçlerin çözümlemesinde önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Goffman'a göre damga, bireyin sahip olduğu doğuştan ya da sonradan edinilmiş fiziksel farklılıklar, karakter ve ahlaki yapısındaki varsayılan bozulmalar veya sosyal kimlikler üzerine toplumun yüklediği olumsuz anlamlar üzerinden şekillenmektedir (Goffman, 2014). Damgalanmış birey, toplum nezdinde "bozulmuş kimlik" taşıyıcısı olarak algılanmakta ve bu kimlik, bireyin toplumsal ilişkilerinde belirleyici bir unsur hâline gelmektedir. Damga yalnızca kurumsal pratiklerle değil; bakışlar, suskunluklar, mesafe koymalar ve gündelik jestlerle de yeniden üretilen, bireyin toplumsal yaşamını kuşatan bir dışlama biçimidir (Slattery, 2014, ss. 189-191).

Bu çalışma, Erving Goffman'ın damga teorisi çerçevesinde, TRT'nin dijital yayın platformu Tabii'de 2024 yılında birinci sezonu, 2025 yılında ise ikinci sezonu yayımlanan ve toplam yirmi bölümden oluşan "Gassal" dizisinin sosyolojik analizini amaçlamaktadır. Dizi, ölümle doğrudan ilişkili olan gassallık mesleğinin toplumsal temsiline odaklanmakta, baş karakter Baki üzerinden, damgalanmış bir sosyal kimliğin nasıl inşa edildiği, birey tarafından nasıl deneyimlendiği ve bu kimliğin gündelik yaşam pratiklerine nasıl sirayet ettiği sorularını görünür kılmaktadır. Dizide Baki'nin dile getirdiği "Ölünce beni kim yıkayacak?" sorusu, hem bireysel hem de kolektif düzeyde toplumun ölümle kurduğu ilişkiye dair bastırılmış gerçeklikleri açığa çıkarırken; aynı zamanda gassal kimliğinin toplum nezdindeki itibarsızlığını, yalnızlığını ve sembolik dışlanmışlığını da gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle çalışma, dizideki anlatılar aracılığıyla modern toplumun ölümle ilişkisini, bu ilişki etrafında şekillenen mesleki damgalanma biçimlerini ve bu sürecin bireysel kimlik inşasına etkilerini sosyolojik bir perspektiften analiz etmeyi hedeflemektedir.

Türkiye'de Gassal dizisi, yayınlandığı tarihten itibaren gerek medya organlarında gerekse akademik çevrelerde çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Rabia Yıldırım'ın "Ölüm Eğitimi Perspektifinden 'Gassal' Dizisi: Ölümün ve Yas Sürecinin Popüler Kültürde Temsili" (Yıldırım, 2025) başlıklı çalışmasında dizi, ölüm eğitimi bağlamında değerlendirilmiş ve popüler kültürde ölüm ile yasin temsil biçimleri irdelenmiştir. Murat Kan'ın "Travmatik Olayların Bireysel ve Toplumsal Belleğe Etkisi: 'Gassal' Dizisi Perspektifi" (Kan, 2025) isimli makalesi, diziyi bireysel ve toplumsal bellek ilişkisi üzerinden analiz etmektedir. Sosyoloji disiplininde ise Fatih Kaplan'ın "Bir Gündelik Hayat Sosyolojisi Analizi: 'Gassal' Dizi Filmi Örneği" (Kaplan, 2025) başlıklı çalışması, diziyi gündelik hayat sosyolojisi perspektifinden incelemiştir. Ayrıca Muhammet Mustafa Bayraktar'ın "Popüler Kültür ve Din Eğitimi: Gassal Dizisinin Değerler Eğitimi Açısından Analizi" (Bayraktar, 2025) başlıklı bildirisi, diziyi din eğitimi bağlamında yaklaşmaktadır.

Akademik çalışmaların yanı sıra farklı platformlarda da diziyi ilişkin çeşitli yorum ve analizler yayımlanmıştır. Örneğin, Adem Palabıyık'ın Türkiye Araştırmaları Vakfı'nın internet sitesinde yayımlanan "İyi Ölebilenin Toplumsal Fragmanı: Gassal" (Palabıyık, 2024) başlıklı yazısı, Özdemir'in *Kriter Dergisi*'nde kaleme aldığı "Ölümün Yalnızlaşması: Felsefe, Toplum ve 'Gassal'" (Özdemir, 2025) başlıklı incelemesi ve Z. Nihan Doğan'ın "The İmam'dan Gassal'e Bir Var Olma Hikayesi" (Doğan, 2025) yazısı bu örnekler arasında yer almaktadır. Ancak mevcut literatürde Gassal dizisinin doğrudan Goffman'ın damga teorisi çerçevesinde ve ölüm sosyolojisinin tarihsel bağlamı içerisinde ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu açıdan söz konusu makale, ölümün toplumsal algılanışını geleneksel dönemden postmoderne kadar izleyerek, ölümle yakın ilişkisi olan gassal figürünün modern toplumda nasıl damgalandığını ve itibarsızlaştırıldığını çözümlemeyi amaçlamaktadır.

1. Ölümün Sosyolojisi

Ölüm, insanlık tarihinin en eski ve en evrensel olgularından biridir. İnsanlar, diğer tüm canlılar gibi doğar, yaşar ve ölür; ancak insanı ayırt eden temel özellik, kendi sonluluğunun bilincinde olmasıdır. Bu bilinç, bireyin yaşamını ve dünyayla kurduğu ilişkiyi derinden etkilemekte ve ölümü yalnızca biyolojik bir son olmaktan çıkararak bireysel anlam arayışlarını ve toplumsal hafızayı şekillendiren çok katmanlı bir olgu hâline getirmektedir (Elias, 1985, s. 3). Ölüm, bu yönüyle yalnızca ölen kişiye değil, geride kalanların duygusal, zihinsel ve toplumsal dünyasına etki eden bir süreçtir. Dolayısıyla ölüm, bireysel yaşamın sona ermesi kadar, yaşayanların anlam üretme, düzen kurma ve belirsizlikle başa çıkma çabalarını da içermektedir (Elias, 1985, s. 5; Sağır, 2014, ss. 18-19).

Toplumların ölümle kurdukları ilişki sabit değildir; aksine tarihsel ve kültürel bağlamlara göre değişmektedir. Bu bağlamda bireyler, içinde yaşadıkları toplumun normları, inanç sistemleri ve düşünsel çerçeveleri doğrultusunda ölümü anlamlandırır (Walter, 1994, s. 48). Geleneksel toplumlarda ölüm, gündelik hayatın görünür ve doğal bir parçasıdır. Salgınlar, savaşlar ve düşük yaşam süresi gibi faktörler, ölümün sürekli deneyimlenen bir gerçeklik olmasına yol açmış; bu durum ölüm karşısında kabullenici bir tutumun gelişmesini beraberinde getirmiştir. Ölüm çoğu zaman evde gerçekleşmiş, birey bu sürecin farkında olarak topluluk içinde yaşamdan ayrılmıştır. Cenaze ritüelleri ise kolektif katılımın olduğu, dini ve kültürel normlarla belirlenen toplumsal pratikler olarak işlev görmüştür (Ariès, 1976, s. 12; Bauman, 2018, s. 185; Erbuğ, 2021, s. 53; Sağır, 2014, s. 76).

Modern toplumda ise ölüm, bu kolektif ve görünür niteliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Ev içinde gerçekleşen ölüm, yerini hastane ve huzurevi gibi kurumsal mekânlara bırakmış; ölüm süreci profesyonel denetim altına alınmıştır. Bu dönüşüm, ölümün yalnızca deneyimlenme biçimini değil, onun toplumsal anlamını da değiştirmiştir. Modern birey için ölüm, metafizik bir geçişten ziyade kontrol kaybı, belirsizlik ve güvenlik eksikliği ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle ölüm, çoğu zaman bastırılan ve gündelik hayattan uzaklaştırılan bir olgu hâline gelmiştir (Elias, 1985, s. 7; Sağır, 2014, s. 72; Walter, 1994, ss. 17,54).

Bauman'a göre, modernite ölümü ortadan kaldırmamış, ancak onun yapısını sökerek onu anlamdan, işlevden ve temsilden yoksun bırakmıştır. Ölüm, üretkenlik merkezli modern yaşamın içinde "işe yaramaz bir artık", "kültürel olarak dışlanan bir öteki" olarak konumlanmıştır. Modern çağda ölüm artık bastırılmış, gizlenmiş ve adını anmanın bile zorlaştığı bir korkuya dönüşmüştür (Bauman, 2018, s. 181). Kamusal görkemi yitirilen cenazeler, şehir dışına taşınan mezarlıklar ve yalnızlaşan yas pratikleri bu bastırmanın dışavurumlarıdır. Ölüm süreçleri, daha gerçekleşmeden görünmezleştirilmekte, bireyler profesyonel gözetim altına alınarak ölüm, kamusal alandan tamamen çıkarılmaktadır (Bauman, 2018, ss. 188-189).

Modern tıbbi söylemde ölüm, artık doğal bir olay değil, açıklanması gereken bir durumdur. Her ölüm belirli bir tıbbi nedene bağlanmalı; aksi hâlde ölüm "eksik" ya da "uygunsuz" sayılmaktadır. Bu anlayış, ölümü neredeyse bireysel bir suç hâline getirmekte, ölüm, kişisel ihmale ya da yetersiz müdahaleye atfedilmektedir. Ölüm yalnızca yaşamın sonunda değil, yaşamın her anında potansiyel olarak var sayılmakta, bireyler sürekli olarak sağlık kontrollerine ve öz bakım pratiklerine yönlendirilmektedir. Medya ise her ölüm olayını kişisel tercihlere (beslenme, stres, sigara vb.) indirgerken, bireyleri kendi ölümlerinden sorumlu kılmaktadır (Bauman, 2018, ss. 190, 196). Açıklanamayan ölümler, bu rasyonel çerçevenin dışına taşmakta ve tıbbi yapıya meydan okumaktadır. Modernite, ölüme karşı nihai bir zafer elde edemeyince, bu başarısızlığı ikincil çözümler,

sınıflandırmalar ve teknik müdahalelerle yönetmeye çalışmıştır. Bu durum, ölümlülüğün metafizik anlamdan koparılmasına, teknikleştirilmesine ve uzmanların denetimine verilmesine yol açmıştır (Bauman, 2018, s. 209).

Philippe Ariès de benzer biçimde, ölümün modern dönemde yasaklanmış, utanılacak ve bastırılmış bir olgu hâline geldiğini belirtir (Ariès, 1976, s. 85). Yaşam artık yalnızca mutlu olmalı ya da öyle görünmelidir; ölüm bu algının ihlali olarak dışlanmaktadır. 1930–1950 yılları arasında ölümün mekânı da dönüşüme uğramış; evde yaşanan ölüm, hastaneye taşınmış ve bireyler artık yakınlarıyla değil, yalnızca profesyoneller eşliğinde yaşamdan ayrılmaktadır. Bu süreç, hastaneleri yalnızca tedavi değil, aynı zamanda ölümün gerçekleştiği kurumsal yapılar hâline getirmiştir (Ariès, 1976, s. 87). Ariès bu geleneksel ev ölümü biçimini "evcilleştirilmiş ölüm" (tamed death) olarak tanımlamış; ancak modern çağda ölüm ona göre yeniden "vahşileşmiş", korkulan ve sakınılan bir hâl almıştır (Ariès, 1976, ss. 13-14).

Kellehear ise çağdaş toplumlarda ölümün hem tanınma biçiminin hem de yaşanma sürecinin bireysellikten çıkarılıp kurumlara devredildiğini belirtir. Kentleşmeyle birlikte ölüm, yalnızca küçük sosyal çevre içinde paylaşılan bir olguya dönüşmüştür. Ölümün tanınması artık bireysel farkındalıkla değil; hastane, huzurevi ve devlet gibi kurumsal yapılar tarafından belirlenen sınıflamalarla anlaşılır hâle gelmiştir. Böylece pek çok insan "ölmekte olan" değil, yalnızca "kronik hasta", "yaşlı" ya da "engelli" olarak tanımlanmakta ve ölüm gerçekliği bu kurumsal sınıflamalar içerisinde görünmezleştirilmektedir (Kellehear, 2007, s. 252).

2. Erving Goffman'ın Damga Teorisi: Sosyal Kimliğin İtibarsızlaştırılması

Toplumsal düzenin sürdürülebilirliği, yalnızca ortak normların ve değerlerin benimsenmesiyle değil, aynı zamanda bu normların dışına çıkan bireylerin tanımlanması ve sınırlandırılmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, toplumdan farklılaştığı varsayılan bazı birey ya da gruplar, genel kabul gören kurallara uymadıkları gerekçesiyle işaretlenmekte, dışlanmakta ve sembolik olarak ikinci sınıf vatandaş konumuna indirgenmektedir. Toplumların bu dışlayıcı pratiklerini açıklamak amacıyla sosyoloji literatüründe en sık başvurulan kavramlardan biri "damga"dır. İngilizce karşılığı "stigma" olan bu kavram, bireyin sahip olduğu belirli bir özellik nedeniyle toplumda olumsuz bir yargıya maruz kalmasını, bu yargının sonucunda sosyal değerinin azalmasını ve kurduğu ilişkilerin sekteye uğramasını ifade etmektedir. Damga, yalnızca bireyin taşıdığı niteliklerle değil; bu niteliklerin toplum tarafından nasıl yorumlandığıyla ilgilidir (Slattery, 2014, s. 191).

Bu çalışmada damgalanma ile ilişkili olarak kullanılan bazı kavramların analitik çerçevede netleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda damgalanma, bireyin toplumsal normlara uymayan ya da olumsuz değerlendirilen bir özelliği nedeniyle itibarsızlaştırılması sürecini ifade ederken; ötekileştirme, bireyin ya da grubun hâkim toplumsal yapı içinde "biz" kategorisinin dışında konumlandırılmasını; marjinalleşme, bu süreçlerin sonucunda bireyin toplumsal ilişkiler açısından uzaklaşarak merkez dışına itilmesini; itibarsızlaştırma ise bireyin sahip olduğu kimlik ya da mesleğin toplumsal olarak değersizleştirilmesini ifade etmektedir. Bu kavramlar, çalışmanın analiz bölümünde damgalanma süreçlerini çözümlenmek amacıyla analitik araçlar olarak kullanılmaktadır.

Damga kavramı, etimolojik ve tarihsel boyutlarıyla da dikkat çekmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre damga; bir şeyin üzerine bir nişan, işaret basmaya yarayan araç ve bu araçla basılan işaret anlamına gelmekle birlikte, mecaz anlamda "yüz kızartıcı durum", "ayıp" ve "leke" gibi anlamları da

içerir. Toplumsal bağlamda damga, bireyin kimliğini olumsuz biçimde tanımlayan ve onu normatif sınırların dışına iten güçlü bir sosyal mekanizma hâline gelmiştir. Antik Yunan'da köleler, hainler ve suçluların bedenlerine kazınan işaretlerle başlayan damgalama pratiği; Orta Çağ'da ilahi cezayı simgeleyen fiziksel anomaliler ve hastalıklarla ilişkilendirilmiş; modern dönemde ise fiziksel izlerden ziyade, soyut bir toplumsal itibarsızlaştırma biçimine dönüşmüştür (Goffman, 2014, s. 29).

Tarihsel süreçte özellikle bulaşıcı hastalıklar ve ruhsal bozukluklar, damgalamanın başlıca gerekçelerinden biri olmuştur. AIDS, cüzzam, tüberküloz, sifiliz ve epilepsi gibi hastalıklar yoğun şekilde damgalanmış, özellikle ruhsal hastalıklar bireylerin “deli” gibi etiketlerle tanımlanmasına yol açmıştır (Özmen & Erdem, 2018, ss. 186-187). Göle'ye göre günümüzde damga, daha çok, toplumsal dışlanma ve baskıdan kaynaklanan aşağılanma duygularına atıfta bulunur; doğrudan bedensel göstergeden ziyade, utanç ve dışlanmanın kendisine odaklanır (Göle, 2003, s. 109). “Damga, bireysel bir işarete; bireyin kendisi hakkında topluma ilettiği ve onun toplum tarafından tam anlamıyla kabul görmesini engelleyen bir toplumsal bilgiye işaret eder. Bu nedenle damga, bireyi derinlemesine itibarsızlaştıran bir niteliği tanımlar.” (Göle, 2003, s. 810). Bu bilgi, bireyin toplum tarafından bütünüyle kabul edilmesini engeller ve onu “kara leke” sahibi bir kimlik taşıyıcısı hâline getirir (Baran, 2025, s. 77).

Sosyolojik bağlamda damga kavramı, en sistematik biçimde Erving Goffman'ın 1963 tarihli “Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity” adlı eseriyle ele alınmıştır. Goffman'a göre damga, bireyin “bozulmuş kimlik” (spoiled identity) taşıyıcısı hâline gelmesiyle tanımlanmaktadır. Bireyin toplumsal kimliği ile gerçek nitelikleri arasında bir uyumsuzluk algılandığında damgalama süreci başlar. Toplumun bireyden beklediği ideal nitelikler ile bireyin gerçekte sahip olduğu özellikler arasında bir çelişki olduğunda, birey “normal” konumdan “eksik” ya da “anormal” konuma itilir. Bu durum, bireyin yalnızca belli bir yönüyle değil, bütünüyle olumsuz bir kategoriye yerleştirilmesine yol açmaktadır (Goffman, 2014, ss. 31-33).

Goffman, damga durumunu iki düzeyde ele alır. İlk durumda, bireydeki farklılık toplum tarafından bilinir ya da fark edilir, bu durumda birey zaten gözden düşürülmüş ve itibarsızlaştırılmıştır. İkinci durumda ise bu farklılık henüz açığa çıkmamıştır; ancak öğrenilmesi hâlinde bireyin itibar kaybına uğrayacağı varsayılır. Her iki durumda da damga, bireyin yalnızca ayırt edici bir özelliği değil, dışlanmasına neden olan bir sosyal kimliği temsil etmektedir (Goffman, 2014, ss. 32-33; Slattey, 2014, s. 189).

Bu ikili çerçeveyi takiben Goffman, damgaları üç temel kategoride sınıflandırır. Birinci grup, doğuştan ya da sonradan edinilmiş fiziksel farklılıklara dayanır; bedensel engeller, hastalıklar ve görünümdeki sapmalar bu kapsama girer. İkinci grup, bireyin karakterine veya ahlaki yapısına yönelik varsayılan bozulmaları içerir; suç geçmişi, bağımlılık ya da ruhsal sağlık sorunları gibi unsurlar bu çerçevede ele alınır. Üçüncü grup ise bireyin doğuştan veya sonradan kazandığı sosyal kimliklere yöneliktir; dinî mensubiyet, etnik köken, sınıfsal konum ya da mesleki aidiyet gibi unsurlar burada öne çıkar (Goffman, 2014, s. 33). Bu tür damgalar, genellikle bireyin kişisel tercihinden ziyade, ait olduğu toplumsal gruba ilişkin önyargıların bir yansımasıdır.

Damgalanmış bireyler, toplumda “normal” olarak kabul edilen bireylerin ayrımcı ve dışlayıcı tutumlarına maruz kalır. Bu tutumlar, bireyin insanlık statüsünü dahi sorgulayan varsayımlara dayanır. Damgalı bireyin verdiği savunmacı tepkiler, çoğunlukla onun yetersizliğinin doğal sonucu gibi değerlendirilir ve ayrımcı pratikler bu yolla meşrulaştırılır (Goffman, 2014, ss. 33-35).

Damgalı birey ile normal birey arasında kurulan yüz yüze ilişkiler, özellikle yakın temaslarda, yoğun bir toplumsal gerilim üretir. Damgalı birey, karşısındaki kişinin kendisine nasıl yaklaşacağını bilemediği bir ortamda sürekli belirsizlik yaşar. Bu birey, olumlu sosyal karşılıklar bulamadığında şüpheli, tedirgin ya da saldırgan tutumlar geliştirebilir. Bu da sosyal ilişkilerde kırılabilirlik yaratır (Goffman, 2014, ss. 43-45).

Damga, bireyin yalnızca tekil bir niteliğini değil, tüm kimliğini gölgede bırakır ve bireyin sosyal varlığını bu tek olumsuz etiket üzerinden tanımlar hâle getirir. Damgalanmış birey kamusal alanda görünmezleştirilir, onunla kurulan ilişkiler yüzeysel kalır ya da tamamen kesilir. Bu görünmezlik, fiziksel bir yokluk değil, sosyal olarak tanınmama durumudur. Böylece birey, yalnızca dışlanan değil, toplumun "öteki" olarak konumlandırıldığı kimliklerin taşıyıcısı olur.

Normal bireyler de damgalı birey karşısında bir ikilem yaşar: Ne aşırı empati göstermek isterler ne de onu tamamen görmezden gelmek isterler. Bu kararsızlık, ilişkinin aşırı hassas ya da tamamen kopuk hâle gelmesine yol açar. Toplumun bireye atfettiği kimlikle bireyin gerçek kimliği arasındaki uyumsuzluk, bireyin kendini yalnız, dışlanmış ve zamanla dünyaya karşı savunmasız hissetmesine neden olabilir. Bu durumda benzer damgaya sahip bireylerin oluşturduğu destek ağları, deneyim paylaşımı yoluyla baş etme stratejileri geliştirmelerine imkân tanır (Goffman, 2014, ss. 49-52).

Damgalı birey, zamanla yaşamını damgası etrafında inşa etmeye başlar. Bu süreç, bireyin sosyal alanlarını daraltır ve izolasyonu derinleştirir (Goffman, 2014, s. 52). Ayrıca damga, yalnızca bireyin kendisini değil, onunla yakın ilişki kuranları da etkileyebilir. Bu durum, literatürde "bulaşma" olarak adlandırılır ve damgalı bireyden kaçınmayı içeren yeni sosyal sınırların ortaya çıkmasına neden olur (Goffman, 2014, s. 64).

Damga yalnızca toplumsal algıyla değil, aynı zamanda bireyin taşıdığı görünür ya da örtük göstergelerle işlerlik kazanır. Toplumsal bilgi, bireyin beden dili, tavırları ve taşıdığı semboller aracılığıyla iletilir. Goffman, bu sembolleri üç grupta inceler: itibar sembolleri, damga sembolleri ve kimlik karıştırıcılar. Damga sembolleri, bireyin toplum nezdinde itibarsız bir konumda olduğunu ima eden göstergelerdir ve damgalama sürecinde en işlevsel araçlardır. Buna karşılık, itibar sembolleri bireyin prestijini güçlendirirken; kimlik karıştırıcılar, damgalayıcı unsurların gizlenmesine yönelik olarak kullanılır. Bu semboller, bireyin sosyal konumunun belirleyicisi olan kalıcı göstergelerdir. Her bir sembol, sosyal hayatta ya bireye "artı puan" kazandırır ya da onun dışlanmasına zemin hazırlayan bir "eksi puan" işlevi görür (Goffman, 2014, ss. 81-83)

3. Yöntem

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmanın temel amacı, gassallığın damgalanmış bir sosyal kimlik olarak nasıl kurgulandığını ve bu kimliği taşıyan Baki karakterinin toplumla kurduğu ilişki biçimlerinin nasıl itibarsızlaştırıldığını sosyolojik açıdan analiz etmektir. Bu çerçevede çalışma, yalnızca gassallık mesleğinin kamusal algıdaki yerine odaklanmamakta; aynı zamanda bu mesleği icra eden bireyin yaşadığı içsel çatışmaları, yalnızlık deneyimlerini, toplumsal dışlanma süreçlerini ve sosyal izolasyonunu da incelemektedir. Bu doğrultuda çalışma, ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal temsillerini ve damgalanma süreçlerini sosyolojik açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Belirlenen amaç doğrultusunda araştırma aşağıdaki sorulara odaklanmaktadır:

- Ölümle doğrudan ilişkili bir meslek olan gassallık, modern toplumda hangi sembolik anlamlar üzerinden temsil edilmektedir?
- Gassallık mesleği hangi süreçler aracılığıyla damgalanmış bir sosyal kimliğe dönüşmektedir?
- Damgalanmış bir mesleki kimlik, bireyin sosyal ilişkilerini, toplumsal konumunu ve gündelik yaşam pratiklerini nasıl etkilemektedir?
- Damgalanma süreci, yalnızlık, sosyal izolasyon ve toplumsal dışlanma deneyimleriyle nasıl ilişkilidir?
- Benzer damgalara sahip bireyler arasında hangi dayanışma biçimleri ortaya çıkmaktadır?

Çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmüş olup veri çözümleme tekniği olarak içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, metinsel ve görsel materyallerde yer alan anlam örüntülerini sistematik biçimde ortaya çıkarmayı, bu örüntüler arasındaki ilişkileri belirlemeyi ve elde edilen bulguları belirli bir kuramsal çerçeve doğrultusunda yorumlamayı amaçlayan bir yöntemdir (Krippendorff, 2018). Bu bağlamda çalışma, Erving Goffman'ın damga teorisini analitik bir referans noktası olarak benimseyerek, bir medya metni üzerinden toplumsal dışlanma, kimlik inşası ve damgalanma süreçlerini incelemektedir. Bu yaklaşım, yalnızca içerikte yer alan açık anlamların değil, aynı zamanda örtük sembolik yapıların ve toplumsal kodların da analiz edilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece dizide yer alan anlatıların, karakter temsillerinin ve görsel unsurların, toplumsal gerçekliğe ilişkin hangi anlamları yeniden ürettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2. Veri Seti

Araştırmanın veri kaynağını, TRT Tabii platformunda yayımlanan "Gassal" dizisinin birinci ve ikinci sezonlarında yer alan toplam yirmi bölüm oluşturmaktadır. Çalışmada dizinin tüm bölümleri analize dâhil edilerek herhangi bir örneklem daraltmasına gidilmemiştir. Bu tercih, dizinin bütüncül anlatı yapısının korunmasını ve temaların süreklilik içerisinde değerlendirilmesini mümkün kılmıştır.

Veri setinin tamamının incelenmesi, damgalanma, yalnızlık ve sosyal izolasyon gibi temaların yalnızca belirli sahnelerde değil, anlatının genelinde nasıl tekrarlandığını, dönüştüğünü ve pekiştirildiğini analiz etmeye olanak sağlamıştır. Bu yönüyle çalışma, kesitsel değil, süreç odaklı bir analiz sunmayı hedeflemektedir.

3.3. Analiz Birimi

Çalışmada analiz birimi çok katmanlı bir yapı içerisinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda sahneler, diyaloglar, karakter etkileşimleri, mekân tasvirleri ve sembolik göstergeler birlikte değerlendirilmiştir. Özellikle damgalanma, sosyal dışlanma, yalnızlık ve izolasyon temalarının görünür hâle geldiği sahneler çözümlemenin odak noktasını oluşturmuştur.

Diyaloglar ve sahne replikleri, karakterlerin toplumsal konumlarını, maruz kaldıkları dışlanma biçimlerini ve kimlik inşa süreçlerini doğrudan yansıtmaları bakımından temel veri kaynakları arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra gasilhane, mezarlık, cenaze aracı ve hastane gibi mekânsal unsurlar, damga

sembollerinin taşıyıcısı olarak değerlendirilmiş; bu unsurların karakterlerle kurduğu ilişki analiz sürecine dâhil edilmiştir. Bu çok boyutlu analiz yaklaşımı, damgalanmanın yalnızca söylemsel düzeyde değil, aynı zamanda görsel ve mekânsal düzeyde nasıl üretildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3.4. Kodlama Süreci ve Temaların Oluşturulması

Analiz süreci iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada dizinin tüm bölümleri izlenmiş; sahneler, karakter davranışları, diyaloglar ve mekânsal düzenlemeler sistematik biçimde gözlemlenerek not edilmiştir. Bu aşamada özellikle damgalanma süreçlerini görünür kılan tekrar eden anlatı kalıpları ve sembolik göstergeler belirlenmiştir.

İkinci aşamada ise elde edilen veriler, Erving Goffman'ın damga teorisi temelinde tematik kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir. Kodlama süreci tündengimsel bir yaklaşımla yürütülmüş; temalar doğrudan kuramsal çerçeveden hareketle oluşturulmuştur. Bu doğrultuda damga, bozulmuş kimlik, damga sembolleri, itibarsızlaştırma ve sosyal dışlanma gibi kavramlar analiz sürecinin temel kategorilerini oluşturmuştur.

Bu çerçevede çalışma kapsamında aşağıdaki ana temalar belirlenmiştir:

- Gassallığın mesleki ve sosyal düzeyde damgalanması
- Damgalı bireyin psiko-sosyal etkilenimi: yalnızlık ve sosyal izolasyon
- Benzer damgalı bireyler arasında gelişen sosyal dayanışma
- Damga sembollerinin toplumsal etkileri

Kodlama süreci, sahne replikleri, karakter davranışları ve toplumsal tepkiler üzerinden gerçekleştirilmiş; elde edilen bulgular sahne betimlemeleri ile kuramsal kavramlar arasında ilişki kurularak yorumlanmıştır. Analizin tutarlılığını artırmak amacıyla veriler ile teorik açıklamalar arasında sistematik bir eşleştirme yapılmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma bazı sınırlılıklar içermektedir. Öncelikle araştırma, tek bir medya metniyle sınırlı olup, elde edilen bulguların genellenebilirliği bu çerçevede sınırlıdır. Ayrıca çalışma, kurmaca bir anlatının sosyolojik temsiline odaklandığından, ulaşılan sonuçlar doğrudan toplumsal gerçekliğin kendisi olarak değil, bu gerçekliğin medya aracılığıyla temsil edilmiş biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra analiz, nitel ve yorumlayıcı bir yaklaşıma dayandığı için araştırmacının kuramsal perspektifi ve yorumları çözümlene sürecine belirli ölçüde yansımaktadır. Bu durum, nitel araştırmaların doğası gereği kaçınılmaz olmakla birlikte, elde edilen bulguların bağlamsal olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

4. Öteki İle Yüzleşmek: Erving Goffman'ın Damga Teorisi Bağlamında "Gassal" Dizisinin Sosyolojik Bir Analizi

4.1. "Gassal" Dizisine Genel Bakış

Gassal, 21 Aralık 2024 tarihinde TRT'nin dijital yayın platformu Tabii'de izleyiciyle buluşan, ölüm temasını merkezine alan dramatik-komedi türünde bir Türk internet dizisidir (TRT, 2024). Yönetmenliğini Selçuk Aydemir'in, senaristliğini ise Sümeyye Karaarslan'ın üstlendiği yapım, yaşam ile ölüm arasındaki sınırı hem mizahi hem de duygusal yönleriyle ele alarak dikkat çekmektedir. Başrolde Ahmet Kural'ın canlandığı Baki karakteri, gassallık mesleğini icra etmekte; bu meslek aracılığıyla ölümle kurduğu sürekli temas, onun varoluşsal sorgulamalarını ve psikolojik dönüşümünü şekillendirmektedir.

Dizinin merkezinde yer alan "Ölünce beni kim yıkayacak?" sorusu, yalnızca başkarakterin içsel dönüşümünü değil; izleyicinin de bireysel ve toplumsal düzeyde ölümle kurduğu ilişkiyi yeniden düşünmesine imkân tanımaktadır. Gasilhane, morg ve cenaze ritüelleri gibi mekânlar anlatının temel çerçevesini oluştururken, öykünün odağı ölüm karşısında bireylerin geliştirdiği psikolojik ve duygusal tepkilere yöneliktir. Ölümün hâlâ tabu niteliğini koruyan doğasına rağmen dizi, bu temayı dramatik derinlikle işlerken yer yer mizahi unsurlara da yer vermekte; böylece izleyiciye hem düşündürücü hem de duygusal bir izleme deneyimi sunmaktadır (Kan, 2025, s. 616).

Oyuncu kadrosunda Ahmet Kural'a ek olarak Hande Soral, Erdal Cindoruk, Ebru Cündübeyoğlu ve Serkan Ercan gibi isimler yer almakta; ayrıca her bölümde farklı tanınmış oyuncular da dizide rol almaktadır. 24 Mayıs 2025 tarihinde yayımlanmaya başlayan ikinci sezonda ise anlatıya yeni bir boyut kazandıran kadın gassal karakteri dâhil olmuştur. Bu yeni karakter, Baki'nin hem yaşamla kurduğu ilişkiyi hem de psikolojik yönelimlerini derinleştirerek diziye farklı bir dinamik katmıştır.

Dizi, özellikle "Ölünce beni kim yıkayacak?" sloganı etrafında şekillenen tematik vurgusuyla geniş bir kamuoyu ilgisi uyandırmış; hem özgün teması hem de Ahmet Kural'ın dramatik performansı sayesinde olumlu eleştiriler almış ve çeşitli tartışmaların merkezine yerleşmiştir (Kan, 2025, s. 616).

Dizinin çekimlerinin İstanbul'un Beykoz ilçesindeki mahallelerde gerçekleştirilmiş olması, anlatıya yerel bir atmosfer katmış ve geleneksel mahalle kültürünün yaşatıldığı küçük yerleşimlerin gündelik hayatına ışık tutmuştur. Bu bağlamda Gassal, sıradan toplumsal ilişkiler, gündelik olaylar ve cenaze ritüelleri aracılığıyla ölümle kurulan kültürel bağları sahici bir anlatı bütünlüğü içinde işlemiş; izleyiciyi ölümün yalnızca biyolojik bir son değil, aynı zamanda toplumsal ve duygusal bir olgu olduğu yönünde düşünmeye teşvik etmiştir (Kaplan, 2025, s. 550).

4.2. "Gassal" Dizisinde Ölümün Sosyolojik Temsili

"Gassal" dizisi, modern toplumda ölümün sosyolojik dönüşümüne ilişkin önemli ipuçları sunmakta; ölümün anlamının, mekânsal bağlamının ve toplumsal işleyişteki yerinin nasıl değiştiğini görünür kılmaktadır. Dizide ölüm sonrası gerçekleştirilen yıkama işleminin, "gasilhane" adı verilen belirli bir mekânda yapılması, ölümle ilişkili ritüellerin geleneksel mahrem alandan çıkarılarak kurumsal ve kamusal bir yapıya taşındığını göstermektedir. Oysa geleneksel toplum yapılarında ölüm genellikle evde meydana gelmekte, cenaze hazırlıkları aile bireyleri, komşular ve dini figürlerin öncülüğünde yürütülmektedir. Buna karşın dizide ölümün ardından gerçekleşen işlemlerin profesyonel kişiler tarafından, kurumsal bir mekânda gerçekleştirilmesi; ölümün sadece bireysel ya da dini bir hadise

olmaktan çıkararak, modern toplumun iş bölümü ve uzmanlaşma ilkeleri çerçevesinde yeniden tanımlandığını ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda mesleki düzeyde de gerçekleşmektedir. Ölümle ilişkili pratiklerin profesyonel bir meslek grubu tarafından yürütülmesi, ölümün giderek uzmanlık alanı içerisinde konumlandırıldığını göstermektedir. Böylece ölüm, geleneksel bağlamdaki gönüllülük veya dini sorumluluk alanından çıkarılarak; bilgi, teknik yeterlilik ve kurumsal disiplin gerektiren profesyonel bir faaliyet alanına dönüşmektedir. Bu bağlamda Baki'nin, sokakta fenalaşan bir hastayla karşılaşan sağlık görevlisine "*Senlik mi, benlik mi?*" şeklinde soru yöneltmesi, ölümle ilgili müdahalelerin belirli uzmanlık alanlarına göre ayrıştığını ortaya koymaktadır (S1, B1). Aynı şekilde, Baki'nin gasilhaneyi işyeri olarak tanımlaması ve gassallığı bir meslek kimliğiyle sahiplenmesi; ölümle ilişkili ritüellerin sekülerleşen, uzmanlaşan ve normatif olarak profesyonelleşen bir alana evrildiğini göstermektedir. Ayrıca cenazeye ilişkin dini bir konu gündeme geldiğinde sorumluluğun doğrudan imam gibi din görevlilerine yönlendirilmesi, öte yandan imamların cenazeyi yıkamaktan imtina ederek "*ben gassal değilim*" demesi, geleneksel yapıdaki rol dağılımının modern profesyonelleşme lehine nasıl değiştiğine işaret etmektedir (S1, B1).

Dizide dile getirilen "*Bu senin ölü mü?*" ya da "*Senin hastaneden mi geldi?*" gibi ifadeler, ölümün günümüzde sıklıkla hastane gibi tıbbi ve idari kurumlarda gerçekleştiğine dair yerleşik bir algının olduğunu yansıtmaktadır. Bu tür diyaloglar, ölümün artık doğal ve ev içi bir olay olmaktan çıkarak; tıbbi müdahalelere, bürokratik düzenlemelere ve kurumsal mekanizmalara bağlı bir süreç hâline geldiğine işaret etmektedir. Ölüm bu bağlamda bireysel bir deneyimden ziyade, toplumun genel işleyişine entegre edilen, standartlaştırılmış ve teknikleştirilmiş bir toplumsal olguya dönüşmektedir. Benzer şekilde, cenaze hizmetlerinin belediyeler tarafından yürütülmesi, yeni gasilhanelerin açılması, kadrolu personel istihdamı, mezar kazıcılarının görevlendirilmesi, ölüm raporları ve defin izinlerinin düzenlenmesi gibi uygulamalar, ölümün artık yalnızca kişisel ya da ailevi bir mesele olarak değil, aynı zamanda bir kamu hizmeti alanı olarak örgütlendiğini göstermektedir. Ölümün bu şekilde planlanan, kayıt altına alınan ve kurumsal olarak denetlenen bir sürece dönüşmesi hem ölümün görünürlüğünü azaltmakta, hem de bireylerin ölümle doğrudan temasını sınırlamaktadır. Bu durum, Norbert Elias'ın ileri sürdüğü üzere, modern toplumlarda ölümün özel alanlara itilerek sessizleştirildiği, toplumsal gündemden uzaklaştırıldığı süreci açık biçimde yansıtmaktadır.

4.3. Gassallığın Toplumsal Damgalanması: Ötekileştirilme ve İtibarsızlaştırılma

"Gassal" dizisinde yer alan temsiller, gassallığın modern toplumda nasıl anormalleştirildiğini ve bu meslek üzerinden bireyin nasıl sistematik biçimde damgalandığını, ötekileştirildiğini ve itibarsızlaştırıldığını çarpıcı biçimde görünür kılmaktadır. Gassallık, ölümle kurduğu doğrudan ilişki sebebiyle, yaşamı idealize eden modern değer sisteminde norm dışı ve tedirgin edici bir mevcudiyet olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, bu mesleğe sahip bireyler hem gündelik ilişkilerde hem de kurumsal yapılarda açık veya örtük biçimde dışlanmakta ve toplum içerisinde belli mesafeye tabi kılınmaktadırlar. Söz konusu durumu, Goffman'ın damga teorisinde ifade ettiği "bozulmuş, itibarsızlaştırılmış kimlik" olgusunun somut bir örneği olarak değerlendirmek mümkündür. Bu durum yalnızca bireyler arası algı ve etkileşimlerle açıklanamaz; aynı zamanda modern toplumun ölümle kurduğu mesafeli ilişkinin, belirli meslekleri sistematik biçimde değersizleştirilen yapısal dinamiklerinin bir sonucudur. Bu bağlamda damgalama, belirli grupları toplumsal hiyerarşinin alt basamaklarında tutmaya yönelik bir güç pratiği olarak işlemektedir. Link ve Phelan'ın ifade ettiği üzere damga, yalnızca bireyin itibarsızlaştırılması değil, aynı zamanda sosyal kontrol, dışlama ve sınır çizme mekanizmalarının bir aracıdır (Link & Phelan, 2014, s. 24).

Gassallığın modern toplumda damgalanması, aynı zamanda ölümün sekülerleşmesi ve kamusal alandan dışlanması süreciyle yakından ilişkilidir. Geleneksel toplumlarda ölüm, dinî ritüeller ve kolektif pratikler aracılığıyla anlamlandırılan, toplumsal bütünleşmeyi güçlendiren bir deneyim olarak işlev görürken; modern toplumda ölüm giderek görünmezleştirilmiş, kurumsallaştırılmış ve bireyselleştirilmiştir. Bu dönüşüm, ölümle doğrudan ilişkili mesleklerin de toplumsal statüsünü dönüştürmüş ve bu meslekleri kamusal görünürlükten uzaklaştırmıştır. Bu bağlamda gassallar, bir yandan ölümle ilişkili dinî pratiklerin taşıyıcısı olmaya devam ederken, diğer yandan sekülerleşen toplumda bu pratiklerin değer kaybetmesi nedeniyle sembolik olarak itibarsızlaştırılmaktadır. Bu durum, gassallığın hem dinî hem de toplumsal düzeyde ikili bir konumda yer almasına yol açmaktadır: Bir yandan ritüel açıdan vazgeçilmez bir işlev üstlenirken, diğer yandan bu işlevin görünmezleştirilmesi nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Dolayısıyla gassallığın damgalanması, yalnızca bireysel önyargılarla değil, modern toplumun ölüm ve din ile kurduğu problemlili ilişkinin yapısal bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Gassallığın damgalanması mesleğin sınıfsal konumuyla da doğrudan bağlantılıdır. Modern toplumlarda emek piyasası, ekonomik işlevinin ötesinde sembolik bir hiyerarşi üretir; bazı meslekler prestij ve saygınlıkla ilişkilendirilirken, bazıları görünmez, değersiz ve “kirli iş” kategorisine yerleştirilir. Ölümle doğrudan temas eden gassallık, bu çerçevede hem fiziksel hem de sembolik düzeyde “kirli iş” olarak kodlanmakta ve toplumsal statü hiyerarşisinin alt basamaklarında konumlandırılmaktadır. Bu konumlanış, gassalların kültürel düzeyde olduğu kadar sınıfsal düzeyde de marjinalleştirilmesine neden olur. Nitekim dizide Baki karakterinin mesleği nedeniyle evlilik, arkadaşlık ve kamusal ilişkilerde dışlanması, sadece ölümle ilişkilendirilen sembolik anlamlarla açıklanamaz. Bu dışlanma, söz konusu mesleğin düşük prestijli bir emek biçimi olarak algılanmasının doğrudan bir sonucudur. Bu bağlamda damga, bireysel kimliği hedef alan bir etiket olmanın ötesine geçerek, toplumsal sınıf yapıları içinde yeniden üretilen bir eşitsizlik mekanizmasına dönüşür. Böylece gassallık, kültürel ve sınıfsal düzeylerde itibarsızlaştırılan, modern toplumun görünmez emek biçimlerinden biri olarak ortaya çıkar.

Bireyin toplumsal kabul arayışının en somutlaştığı kurumlardan biri olan evlilik, bu dizide gassallığın nasıl bir damga nesnesine dönüştüğünü en çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Baki, kız istemeye gittiği evde kızın annesinin “*Ne iş yapıyorsun oğlum?*” sorusuna “*Gassalım efendim, ölü yıkıyorum*” şeklinde yanıt verdiğinde, karşısındaki kişinin şaşkınlıkla tepkisini gizleyememesi, ayrı bir odada görüştüğü kızın ise “*Sen kimsin, ölü yıkayan adamsın*” diyerek küçümseyici bir ifadeyle Baki’yi reddetmesi, mesleğin bireyin sosyal değerini düşüren bir etiket olarak algılandığını ortaya koymaktadır (S1, B1). Bu sahne, evlilik gibi toplumsal onayın en yüksek düzeyde gerçekleştiği bir sosyal kurumda, bireyin mesleki kimliğinin nasıl dışlayıcı bir işlev gördüğünü ve sosyal birlikteliklerin kurulmasında damgalı kimliğin bir sınır çizgisi işlevi üstlendiğini göstermektedir. Bu olayın ardından Baki, yaşadıklarını iş arkadaşı Nazım’a aktarmaktadır. Kızın bir sevgilisi olduğunu ama olmasa dahi annesinin mesleğini duyunca bozulduğunu, bunu fark ettirmemeye çalıştığını ve kızın da “*Ölü yıkıyorsun falan*” dediğini belirtmektedir (S1, B2). Yine ilerleyen bölümlerde Baki, Hande isimli bir tanıdığına “*Ablacım, denedik olmuyor. Kimse bana kız mız vermiyor. Neden? Gassalım diye*” sözleriyle bu dışlanmayı tekrar dile getirmektedir (S2, B2). Bu ifadeler, bireyin toplumsal kabulden dışlanmaya dair deneyimini yalnızca bir anekdot olarak değil, süreklilik arz eden bir sosyal gerçeklik olarak yaşadığını göstermektedir. Mesleki kimlik, burada bireyin aidiyet kurma kapasitesini sınırlayan ve toplumdaki “makbul kimlikler” listesinden çıkararak bir işlev kazanmaktadır.

Gassal figürünün kamusal alandaki görünürlüğü, toplum nezdinde açık biçimde bir rahatsızlık ve tedirginlik kaynağına dönüştüğü dizide dikkat çeken bir durumdur. Dizinin 1. sezon 5. bölümünde Baki, kız arkadaşı Elif'i görmek üzere hastaneye geldiğinde, yardımcı hizmetlerde görevli bir çalışan kendisini gördüğü anda panikleyerek *"Ödüm koptu! Hasan abi mi öldü? Erdal abi mi öldü?"* şeklinde tepkide bulunmakta; hemen ardından *"Yukarı asansörle çık, kimse görmesin, millete gözükme"* diyerek Baki'nin hastane ortamında görünür olmasını istememektedir (S1, B5). Aynı bölümde, hastanedeki diğer sağlık çalışanlarının da Baki'ye yönelttiği bakışların şaşkınlık ve tedirginlik içermesi, toplumun ölümle ilişkilendirdiği bu mesleğe karşı geliştirdiği örtük mesafeyi görünür kılmaktadır. Bu sahne, modern mekânsal düzenlemelerde ölüm ve ölümle ilişkilendirilen kimliklerin görünmezleştirilme pratiğinin bir örneğini sunmaktadır. Bireyin kamusal mekânda hangi kimlikleriyle var olabileceği, hangi kimliklerin saklanması gerektiği toplumsal normlar tarafından belirlenmekte ve denetlenmektedir.

Yine aynı bölümde Baki, hastanede Elif'in ricası üzerine bir hastaya yardımcı olurken mesleğini açıkladığında hasta aniden korkuya kapılmakta, panikleyerek bağırarak ve *"Git buradan!"* şeklinde tepki vermektedir. Bu esnada hastanın çocukları da, *"Hasta yatağında yatan bir kimseye gassalım denir mi? Neden gassalım diyorsun? Doktorum de, avukatım de"* sözleriyle Baki'ye mesleki kimliğini gizlemesi yönünde uyarıda bulunmaktadır (S1, B5). Elif de benzer bir yaklaşımla, *"Herkesin içinde pat diye söyleme gassal olduğunu"* diyerek, gassallık kimliğinin açıkça dile getirilmesinin toplumsal alanda oluşturduğu baskıya dikkat çekmektedir (S1, B5). Bu sahneler, toplumsal normlar tarafından kabul edilebilir kimliklerin nasıl düzenlendiğini ve bireyin sosyal ilişkilerde statü kaybına uğramamak için kimliğini gizleme zorunluluğunu nasıl içselleştirdiğini gözler önüne sermektedir.

Damgalama yalnızca bireysel ilişkiler düzeyinde değil, kurumsal karar süreçlerinde de etkisini göstermektedir. Baki'nin yakın arkadaşlarının ölümünün ardından çocuklarına bakmak istemesi, sosyal hizmetler tarafından reddedilmektedir. Gerekçe olarak onun bekar olması gösterilse de; temel sorunun Baki'nin mesleğinin "gassal" olması ifade edilmekte ve çocukları almak istiyorsa mesleğini değiştirmesi gerektiği belirtilmektedir. Mesleğin çocuklar üzerinde olumsuz etkide bulunacağı ifade edilerek, gassallık kurumsal düzeyde sakıncalı, uygun olmayan ve pedagojik açıdan riskli bir konum olarak tanımlanmaktadır (S2, B1). Bu durum, damgalı kimliğin yalnızca kişiler arası düzeyde değil, devletin ve kurumların normatif düzenlemelerinde de etkili bir dışlama aracına dönüştüğünü göstermektedir. Gassal Baki'nin evlat edinme sürecinde kurumsal düzeyde karşılaştığı engel, damganın yalnızca bireyler arası etkileşimlerde ortaya çıkan bir algı sorunu olmadığını; aksine kurumsal yapı ve normlar aracılığıyla yeniden üretilen yapısal bir süreç olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Nitekim kurumun, Baki'nin mesleğini gerekçe göstererek çocuğun teslimine mesafeli yaklaşması, bireysel önyargının ötesinde, belirli meslek gruplarını sistematik biçimde dışlayan kurumsal bir değerlendirme mekanizmasının varlığına işaret etmektedir. Bu durum, damganın toplumsal düzeydeki işleyişine dikkat çeken yaklaşımlarla örtüşmektedir. Yapısal damga, "damgalanan bireylerin fırsatlarını, kaynaklara erişimini ve refahını sınırlayan toplumsal koşullar, kültürel normlar ve kurumsal politikalar" olarak tanımlanmaktadır (Hatzenbuehler, 2016, s. 2). Bu çerçevede kurumun Baki'ye yönelik tutumu, yalnızca bireysel bir önyargı değil; ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal olarak değersizleştirilmesi sonucu oluşan kültürel normların kurumsal karar süreçlerine yansımalarıdır.

Gassallığın kültürel temsiller düzeyinde de aşağılayıcı biçimde kodlandığı görülmektedir. 2. sezon 3. bölümde yaşlı bir kadının, Baki'ye *"Biz severiz gassalleri, gerçi seni görünce baykuş görmüş gibi oluyor millet"* demesi, mesleğin uğursuzlukla özdeşleştirildiğini, halk inançları ve sembolik sistemler aracılığıyla damgalamanın pekiştirildiğini göstermektedir. Baykuşun ölümle ilişkilendirilmesi, gassalın

da bu ölümün habercisi, taşıyıcısı ve hatırlatıcısı olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu ifade biçimi, ölüme ilgili kültürel sembollerin toplumsal bellekteki gücünü ve bu semboller aracılığıyla damgalı kimliğin sürekli yeniden üretildiğini göstermektedir.

Aynı bölümde, kadın gassal Nihan'a yöneltilen "*Neden gassal oldun? Fabrikada çalışabilirdin, çiftçi olurdun, ev hanımı olurdun*" şeklindeki söylem, gassallığın toplum nezdinde nasıl itibarsızlaştırıldığını ve mesleğin normatif iş kolları dışında, aykırı ve istenmeyen bir uğraş olarak kodlandığını ortaya koymaktadır (S2, B3). Bu ifade, toplumsal işbölümü ve meslekler hiyerarşisinde hangi uğraşların saygınlık atfedildiğini, hangilerinin marjinalleştirildiğini gösteren bir veri niteliğindedir.

Damga sadece damgalanan bireye değil, onun yakın çevresine de bulaşmaktadır. Bu damganın bulaşmasından kaçınmak için zaman zaman damgalanan bireylerin çevresindekiler ya o kişiden uzaklaşmakta ya da damgayı görünmez kılmaya çalışmaktadır. Nitekim bu bağlamda, Baki'nin iş arkadaşı cenaze arabası şoförü olan Nazım'ın oğlunun okulda yaşadığı bir olay dikkat çekicidir. Öğretmeni babasının mesleğini sorduğunda çocuk, "*cenaze arabası şoförü*" olduğunu söylemek yerine "*öğretmen*" olduğunu belirtmektedir (S1, B2). Bu örnek, damgalı kimliğin sosyal çevreye sirayet eden etkisini ve özellikle çocukların sosyal dışlanma riskine karşı geliştirdiği savunma stratejilerini yansıtmaktadır.

Dizide doğrudan gassallık mesleğiyle ilgili olmasa da farklı damgalama örneklerine de rastlamak mümkündür. Bunlardan biri Baki'nin talip olduğu kızın ifadeleridir. Kız, sevdiği biri olduğunu, ancak bu kişinin birkaç kez cezaevine girdiği ve hırsızlık yaptığı için ailesinin bu ilişkiye karşı çıktığını söylemektedir. Benzer bir durum Nihan'ın eski nişanlısının açıklamalarında da yer almaktadır. Nihan'ın eski nişanlısı, sevdiği biri olduğunu, fakat bu kişinin dul ve şarkılı türkölü yerlerde çalıştığı için ailesinin bu ilişkiyi onaylamadığını belirtmektedir. Bu örnekler, Goffman'ın belirttiği gibi bireyin karakter ve ahlaki yapısına dair varolan bozulmaları ifade eden damgalanma türüne işaret eden hususlardır.

4.4. Damgalanmanın Psiko-sosyal Etkileri: Yalnızlık ve Sosyal İzolasyon

Erving Goffman'ın damga kuramı, damgalanan bireyin zamanla toplumsal yaşamdan çekilmekte, sosyal ilişkilerini sınırlamakta ve yaşamını toplumun kendisine yüklediği itibarsızlaştırıcı kimlik etrafında yeniden inşa etmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

"Bir bireyin varsayılan kimliği ile fiili kimliği arasında bir uyumsuzluğun var olabileceği daha önce iddia edilmişti. Bu uyumsuzluğun farkına varıldığında veya bu uyumsuzluk aşıkârsa söz konusu bireyin toplumsal kimliği örselenir; söz konusu uyumsuzluk, onu hem toplumdan hem de kendisinden koparma yönünde bir etkide bulunur ve böylece itibarsızlaştırılmış bir kişi olarak, kabul görmediği bir dünyaya göğüs germek durumunda kalır" (Goffman, 2014, s. 51). Bu süreç, bireyi yalnızlığa, sosyal izolasyona ve derin bir içe kapanmaya sürüklemektedir. Çünkü toplumsal bakış, damgalı bireyi görünür ve görünmez sınırlarla kuşatarak onu toplumsal normların dışında konumlandırmaktadır. Böylece birey, "normal" sosyal ilişkilerin öznesi olmaktan çıkarak toplum nezdinde bir "öteki"ye dönüşmektedir. Bu bağlamda "Gassal" dizisinin başkarakteri Baki'nin hikâyesi, damgalanmış bir bireyin yaşadığı psiko-sosyal çözülmeyi somut örnekler üzerinden görünür kılmaktadır.

Baki'nin yalnızlığını, toplum tarafından kendisine atfedilen damgalı kimliğin doğrudan bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Dizide sosyal çevreden uzun süredir uzak kalan Baki, gündelik yaşam pratiklerinde dahi bir tür yabancılaşma yaşamaktadır. Kozmetik mağazasında alışveriş sepetini nasıl kullanacağını bilememesi (S1, B1), Baki'nin toplumsal mekânlarla kurduğu bağın

kopukluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür yabancılaşmalar, damgalanmış bireyin toplumun olağan ritüellerinden ve kolektif pratiklerinden giderek dışlanmakta olduğunu göstermektedir.

Baki'nin sosyal izolasyonunun bir diğer göstergesi ise iş arkadaşının ölümünün ardından daha fazla içine kapanmakta olmasıdır. Arkadaşı Ahmet'in, "*Ölüleri görmekten için dışın kurumuş, yaşamayı da düşün artık*" (S1, B4) şeklindeki uyarısı, Baki'nin yalnızca toplumsal değil, aynı zamanda ruhsal anlamda da bir çöküş yaşamakta olduğunu işaret etmektedir. Ölümle çevrili bir mesleğin, bireyin yaşama bağlılık duygusunu nasıl aşındırmakta olduğu bu ifadeyle somutlaşmaktadır.

Bireyin toplumdan uzaklaşması yalnızca fiziksel mekânlarda değil, sosyal ilişkiler ağındaki zayıflamada da belirginleşmektedir. Elif'in, "*Biraz dışarı çıksan iyi olur. Aslında buraya gelmene şaşırdım, sürekli ya iştesin ya evde*" (S1, B5) sözleri, Baki'nin sosyal dünyasının iki mekâna sıkışmakta olduğunu ve kamusal alanlardan çekilmekte olduğunu göstermektedir. Bu durum, damgalı bireyin maruz kalabileceği aşağılama ve dışlanma ihtimaline karşı geliştirdiği savunmacı bir stratejiyi işaret etmektedir. Ancak bu strateji, bireyi yalnızlık sarmalının derinliklerine sürüklemektedir.

Toplumsal algılar da Baki'nin yalnızlık imgesini pekiştirmektedir. Dolmuş şoförünün "*Aşık olamayan, yalnız yaşayan var mı?*" sorusu üzerine herkesin Baki'ye yönelmesi ve Baki'nin "*O kadar belli oluyor mu ya?*" (S1, B7) şeklindeki cevabı, damganın toplumsal görünürlüğünü ve bireyin bu görünürlüğün farkında oluşunu yansıtmaktadır. Birey, artık yalnızlığını ve dışlanmışlığını gizleyemez hâle gelmektedir.

Baki'nin babasıyla yıllar sonra gerçekleşen karşılaşması ise, yalnızlık ile sosyal ölüm arasındaki bağı daha da belirginleştirmektedir. Babasının "*Şu eve insan yeni bir şey almaz mı? Evde yaşadığının tek belirtisi kırılmış bir kavanoz*" şeklindeki sitemine karşılık Baki, "*Bu evde yaşlandım, kimsenin görmek istemediği bir adama döndüm, her gün ölü yıkadım, çatladım, boğuldum*" (S1, B7) sözleriyle ruhsal çöküşünü dile getirmektedir. Söz konusu diyalog, bireyin mekânsal ve ruhsal dünyasında damganın izlerinin nasıl birikmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

Baki'nin geçirdiği kaza sonucu hastaneye kaldırıldığında da yalnızlık teması sürmektedir. Diğer hastalar ziyaret edilmekteyken Baki'ye kimsenin gelmemesi (S1, B9), bireyin toplumsal bağlarının ne denli zayıflamakta olduğunu dramatik biçimde sergilemektedir. Üstelik Baki'nin dalgın dalgın yürürken araba çarpması, çevresi tarafından intihar teşebbüsü olarak yorumlanmaktadır. Bu durum, toplumun Baki'yi depresif ve hayattan kopmuş bir figür olarak algılamakta olduğunu göstermektedir.

Hande'nin Baki'ye toplumun kendisi hakkında söylediklerini aktardığı sahne ise damgalamanın sosyal bellekte nasıl dolaşıma girmekte olduğunu gözler önüne sermektedir: "*Kahveye gitmezsin, evlerine tek girdiğin genç aile de öldü, uğursuz diyorlar sana, geçimsiz diyorlar, aman ona kim kız verir ki diyorlar*" (S2, B4). Bu tür söylemler, farklılığın toplum nezdinde nasıl tehditkâr ve uğursuz bir anlam kazanmakta olduğunu ve bireyin bu söylemler karşısında daha da yalnızlaşmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Baki'nin ruhsal kırılma anı ise biyolojik annesini öğrendiği sahnede yoğunlaşmaktadır: "*Güzel olan ne varsa benden uzak... Meğer şimdi en büyük korkum yalnız kalmakmış*" (S2, B6). Bu ifade, yalnızlığın artık geçici bir ruh halinden çıkıp varoluşsal bir kaygıya dönüşmekte olduğunu göstermektedir. Birey, sosyal ölümün ötesinde, derin bir içsel yalnızlıkla baş başa kalmaktadır.

İkinci sezonda Nihan karakteriyle yalnızlık ve izolasyon teması çeşitlenmektedir. Nihan'ın annesi, *“Ölüye baka baka sen de ölüye benzedin”* (S2, B3) diyerek mesleğin Nihan üzerindeki etkisini görünür kılmaktadır. Nihan'ın *“Ben neye elimi atsam kurutuyorum”* sözleri, yalnızlığın ve uğursuzluk hissini bireyin benliğine işlediğini göstermektedir. Annesinin *“Gece gündüz uyuyorsun, yediğin yok, içtiğin yok, ölüden farkın yok”* (S2, B9) sözleri ise damgalanmanın bireyin hem fiziksel hem de ruhsal enerjisini nasıl tüketmekte olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Kısaca, Gassal dizisi, Baki ve Nihan karakterleri üzerinden damgalamanın bireyi nasıl yalnızlaştırdığını, toplumsal hayattan izole ettiğini ve psikolojik bir çöküntüye sürüklediğini başarılı bir biçimde yansıtmaktadır. Yalnızlık, sosyal ilişkilerden çekilme ve ruhsal tükenmişlik, damgalı bireyin yaşamında giderek merkezi bir gerçeklik hâline gelmektedir. Dizi, damgalanın yalnızca bir sosyal etiket değil, bireyin ruhsal dünyasını, bedenini ve mekânsal aidiyetini dönüştürmekte olan çok katmanlı bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

4.5. Aynı Damgada Buluşmak: Gassallık Üzerinden Damgalıların Sosyal Dayanışması

Toplum tarafından damgalanan birey, bu durumun yol açtığı yalnızlık, dışlanma ve dünyaya karşı savunmasızlık gibi zorluklarla baş edebilmek için çeşitli stratejiler geliştirir. Bu stratejilerden biri, damgalanan bireyin benzer deneyimleri paylaşan diğer damgalılarla bir araya gelerek hem kimliğini yeniden inşa etmesi hem de sosyal destek bulma imkânı elde etmesidir. Goffman bu durumu şu sözlerle ifade eder:

“Hâlden anlayan ötekiler kategorisinde ilk sırada, elbette söz konusu kişiyle aynı damgaya sahip olanlar vardır. Bunlardan bazıları, böylesi bir damgaya sahip olmanın nasıl bir şey olduğuna ilişkin kendi deneyimlerinden hareketle kişiye bu hususta kimi püf noktalarını öğretebilirler. Aynı şekilde, manevi destek almak için dayanabileceği, kendisini canıgönülden evinde hissettiği bir rahatlık sağlayan, gerçekten herhangi bir normal kişi gibi kabul gördüğü bir çevre sunabilirler” (Goffman, 2014, s. 52).

Gassal dizisinde bu durumun belirgin bir örneği görülmektedir. İlk sezonda yalnızlığı ve toplumdaki izolasyonu belirgin olan Baki, ikinci sezonda kendisi gibi gassal olan Nihan'ın diziyeye dahil olmasıyla birlikte bir dönüşüm yaşamaya başlar. Nihan'ın varlığı, Baki'nin hem sosyal hem de duygusal anlamda kendisini daha rahat ifade edebildiği bir alan yaratır. Nihan ve Baki'nin gassalhanede gerçekleştirdiği mesleki sohbetler, yalnızca profesyonel bilgi paylaşımı değil; aynı zamanda ortak bir kimliğin ve anlam dünyasının inşasıdır. Örneğin, ikinci sezonun ikinci bölümünde geçen sahnede Baki ile Nihan'ın, gül suyu, sabun kokusu, çörek otu ve ameliyat sonrası gelen cenazelere karanfil serpmek gibi detaylar üzerine yaptığı konuşma, bu ortak dili ve aidiyet hissini pekiştirir. Sohbetin şoför Merdan'ın *“Muhabbetinize doyum olmuyor”* diyerek katılması ve Baki'nin *“Ne muhabbeti, iş konuşuyoruz burada”* şeklindeki cevabı, meslek üzerinden kurulan bu bağın sıradan bir sohbetten öte bir aidiyet ilişkisine işaret ettiğini düşündürmektedir. Bu yakınlık zamanla Baki'nin yalnızlık duvarlarını aşmasını ve Nihan'la daha derin bir ilişki kurmasını mümkün kılar. Baki'nin Nihan'a evlilik teklif etmesi, yalnızca bireysel bir karar değil, aynı zamanda iki damgalının sosyal dışlanmaya karşı birlikte bir *“güvenli alan”* oluşturma çabası olarak yorumlanabilir. Hande'nin bu duruma verdiği *“Durdun durdun turnayı gözünden vurdun, o da gassal sen de; çok yakışsınız, gündüzleri ölüleri yıkarsınız mis gibi, akşamları da sohbet muhabbet”* şeklindeki tepkisi ise toplumun, damgalıların ancak kendi içlerinde eşleşebileceğine dair örtük bir kanaate sahip olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde *“Siz akşamları da mesleki şeylerden konuşursunuz, ablam kefendir, bezdir”* şeklindeki sözler de bu bakış açısını desteklemektedir. Bu örüntüler, Goffman'ın işaret ettiği gibi, damgalı bireylerin karşılaştıkları sosyal bariyerleri aşmak ve

anlam dünyalarını yeniden inşa etmek üzere bir araya gelme gereksinimini doğrulamaktadır. Gassal dizisinde Baki ve Nihan arasındaki ilişki, bu bağlamda, damgalanmış kimlikler arasında geliştirilen sosyal destek ağlarının hem psikolojik iyileşme hem de toplumsal kabulden yoksun bırakılmanın etkisini azaltma açısından ne denli işlevsel olduğunu gözler önüne sermektedir.

4.6. Damga Sembolleri ve Gassallığın İtibarsızlaştırıcı İşaretleri

Damga, yalnızca bireyin taşıdığı görünür ya da görünmez özelliklerle sınırlı değildir; aynı zamanda bireyi toplum nezdinde itibarsızlaştıran bir dizi sembol ve gösterge aracılığıyla pekiştirilir. Goffman bu tür işaretleri "damga sembolleri" (stigma symbols) olarak tanımlar. Damga sembolleri, bireyin itibarsız bir kimliğe sahip olduğunu açık ya da örtük biçimde topluma gösteren, tanımlayıcı ve çoğu zaman dışlayıcı işlev gören göstergelerdir. Goffman'a göre bu semboller, bireyin sosyal ortamda nasıl algılanacağını önceden belirler ve toplumun birey üzerindeki etiketleme ve ötekileştirme pratiklerini kolaylaştırır (Goffman, 2014, ss. 81-83)

Gassal dizisinde ölümle ilişkilendirilen mekânlar ve nesnelere —gasilhane, cenazenin kendisi, cenaze aracı, tenesir, mezarlık, mezar taşları ve mezara konulan tahtalar— bu bağlamda açık birer damga sembolü işlevi görmektedir. Bu semboller yalnızca ölümün fiziksel temsilcileri değil; aynı zamanda ölümle ilişkilendirilen kişilere, özellikle de gassallara yönelen itibarsızlaştırıcı bakışın taşıyıcılarıdır. Gasilhanede çalışan bir birey, taşıdığı mesleki kimliğin ötesinde bu semboller aracılığıyla toplumun zihninde sürekli olarak ölümle ve ölümün yarattığı tedirginlikle özdeşleştirilmektedir.

Dizide gasilhane, yalnızca bir çalışma alanı değil, aynı zamanda Baki'nin ve diğer gassalların damgasının her an yeniden üretildiği bir mekân olarak kurgulanır. Mezarlıklar, mezar taşları ya da cenaze araçları gibi öğeler ise Baki'nin toplum içinde taşıdığı görünmez damganın somut göstergelerine dönüşür. Toplum, bu semboller aracılığıyla Baki'yi yalnızca bir meslek erbabı olarak değil, ölümün, sonluluğun ve uğursuzluğun temsilcisi olarak konumlandırmaktadır. Böylelikle bu semboller hem bireyin toplumsal itibarını düşürmekte hem de damgalanma sürecini pekiştirmektedir. Öte yandan, bu sembollerle temas eden bireyler de benzer bir itibarsızlaşma tehdidine maruz kalmaktadır. Nitekim dizide, Baki'nin gasilhaneden çıkıp kamusal alana adım attığı her an, bu sembollerin yarattığı görünmez etki sosyal ilişkilerde belirleyici olur. Hastanede sağlık çalışanlarının ya da mahallelinin Baki'ye karşı geliştirdiği temkinli ve mesafeli tutum, damga sembollerinin bireyin sosyal ilişkilerine nasıl sirayet ettiğini somutlaştırır.

Sonuç

Ölüm, tarih boyunca toplumsal yaşamın kaçınılmaz bir gerçekliği olarak varlığını sürdürmüştür; ancak modern toplum, ölümü bastırma, görünmez kılma ve gündelik yaşamdan uzaklaştırma yönünde güçlü bir eğilim geliştirmiştir. Bu bastırma pratiği yalnızca ölümün kendisine değil, ölümle ilişkili meslek ve mekânlara da yönelmiş; söz konusu alanlar toplum nezdinde tedirginlik ve rahatsızlık kaynağı hâline gelmiştir. Ölüm sosyolojisinin temel tartışmalarından biri olan bu görünmezleştirme süreci, aynı zamanda ölümle temas eden bireylerin sosyal statülerini ve itibarlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda Erving Goffman'ın damga teorisi, toplumsal normlardan sapma ya da toplumun kabul etmekte güçlük çektiği kimliklerin nasıl itibarsızlaştırıldığı ve ötekileştirildiğini açıklamak için önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Goffman, damganın yalnızca bireysel bir özellikten ibaret olmadığını; bireyin taşıdığı semboller, mesleki kimlikler ve sosyal göstergeler aracılığıyla görünür hâle geldiğini

vurgulamaktadır. Nitekim damgalı bireyler, bu işaretler nedeniyle toplumsal dışlanma ve sosyal izolasyona sistematik biçimde maruz bırakılmaktadır.

“Gassal” dizisi, bu kuramsal çerçevenin görsel ve anlatsal düzlemde somut bir örneğini sunmaktadır. Dizide gasilhane, mezarlık ve cenaze araçları gibi ölümle ilişkili mekânlar ve nesnelere, Goffman’ın tanımladığı damga sembollerine dönüşmekte; bu semboller, bireyin toplumsal itibarını zedeleyen ve onu sosyal anlamda ötekileştiren göstergeler olarak belirgin bir işlev üstlenmektedir. Ayrıca Baki ve Nihan karakterleri üzerinden, aynı damgayı taşıyan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu sosyal destek ve dayanışma ilişkileri, Goffman’ın “hâlden anlayan ötekiler” kategorisine ilişkin tespitlerini doğrular niteliktedir. Bu durum, damgalı bireyin yalnızca bireysel düzeyde değil, kolektif düzeyde de kimliğini yeniden inşa edebileceği alternatif sosyal alanlar yaratma arayışını görünür kılmaktadır.

Ortaya konan çözümler, Gassal’ın modern toplumun ölüm karşısındaki yapısal inkârını ve bu inkârın sosyal sonuçlarını görünür kıldığını göstermektedir. Ölümü ve ölümle ilişkili kimlikleri marjinalliğe iten kültürel pratikler, yalnızca bireylerin değil, toplumun genel anlamda ölümle yüzleşme kapasitesini de zayıflatmaktadır. Bu süreçte ölüm, hem fiziksel hem de toplumsal düzeyde bir yok saymanın nesnesi hâline gelirken; bu yok saymanın bedelini ölümle temas eden bireyler ödemektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, gassallık mesleğinin modern toplumda belirli sembolik anlamlar üzerinden damgalandığını ve bu sürecin bireyin toplumsal konumu, sosyal ilişkileri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinde belirleyici etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, damgalanmanın yalnızlık, sosyal izolasyon ve toplumsal dışlanma ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu; buna karşılık benzer deneyimlere sahip bireyler arasında kurulan dayanışma ilişkilerinin alternatif bir sosyal destek ve kimlik inşa alanı sunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, ölüm sosyolojisi ile Erving Goffman’ın damga teorisini medya temsilleri üzerinden bir araya getirerek, ölümle ilişkili mesleklerin toplumsal anlamını ve bu meslekleri icra eden bireylerin deneyimlerini çok boyutlu bir perspektifle ele almakta ve literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Ölümle ilişkili mesleklerin maruz kaldığı damgalanma süreçlerinin görünür kılınması, yalnızca akademik tartışmalar açısından değil, bu alana yönelik toplumsal farkındalığın geliştirilmesi bakımından da önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, söz konusu mesleklerin toplumsal algısını dönüştürmeye yönelik farkındalık çalışmalarının geliştirilmesi ve bu meslek gruplarının sosyal konumunu güçlendirecek politikaların tartışmaya açılması gerekmektedir. Gelecek araştırmalarda ise farklı meslek gruplarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, damgalanma süreçlerinin farklı kültürel bağlamlarda analiz edilmesi ve medya temsillerinin nicel yöntemlerle desteklenmesi, alana ilişkin daha bütüncül bir perspektifin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ariès, P. (1976). *Western attitudes toward Death: From the Middle Ages to the Present*. Marion Boyars Publishers Ltd.
- Baran, I. (2025). Damga ve sürekli yabancılık: Almanya Türk toplumu örneği. *Eskiyeni*, (56), Article 56. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1601323>
- Bauman, Z. (2018). *Ölümlülük, ölümsüzlük ve diğer hayat stratejileri* (N. Demirdöven, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bayraktar, M. M. (2025). Popüler kültür ve din eğitimi: Gassal dizisinin değerler eğitimi açısından analizi. İçinde E. vd. Fatış (Ed.), *6. Uluslararası Boğaziçi Bilimsel Araştırmalar Kongresi* (ss. 885-889). International Science and Art Research Center.
- Doğan, Z. N. (2025, Şubat 15). The Imam'dan Gassal'e bir var olma hikâyesi. *Günce Sinema*. <https://guncesinema.com/the-imamdan-gassale-bir-var-olma-hikayesi/>
- Elias, N. (1985). *The loneliness of the dying*. The Continuum International Publishing Group Inc.
- Erbuğ, E. (2021). Ölüm sosyolojisi: Geleneksel ve modern toplumda ölümün toplumsal anlamları. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (8), Article 8. <https://doi.org/10.48131/jscs.1005591>
- Goffman, E. (2014). *Damga örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. Heretik.
- Göle, N. (2003). The voluntary adoption of Islamic stigma symbols. *Social Research*, 70(3), 809-828.
- Hatzenbuehler, M. L. (2016). Structural stigma: Research evidence and implications for psychological science. *American Psychologist*, 71(8), 742-751. <https://doi.org/10.1037/amp0000068>
- Kan, M. (2025). Travmatik olayların bireysel ve toplumsal belleğe etkisi: "Gassal" dizisi perspektifi. *İnteraktif Bilim: Disiplinlerarası Araştırma ve İncelemeler Dergisi*, 5, 612-650. <https://doi.org/10.61749/JIRAS-16.612-650>
- Kaplan, F. (2025). Bir gündelik hayat sosyolojisi analizi: "Gassal" dizi filmi örneği. *Erciyes Akademi*, 39(2), Article 2. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1639470>
- Kellehear, A. (2007). *A social history of dying*. Cambridge University Press.
- Link, B. G., & Phelan, J. (2014). Stigma power. *Social Science & Medicine, Structural Stigma and Population Health*, 103, 24-32. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.07.035>
- Özdemir, F. Z. (2025). Ölümün yalnızlaşması: Felsefe, toplum ve "Gassal". *Kriter Dergi*. <https://kriterdergi.com/dosya-toplum/olumun-yalnizlasmasi-felsefe-toplum-ve-gassal>
- Özmen, S., & Erdem, R. (2018). Damgalamanın kavramsal çerçevesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), Article 1.
- Palabıyık, A. (2024, Aralık 30). *İyi ölebilmenin toplumsal fragmanı: Gassal*. [turkiyearchastirmalari.org](https://www.turkiyearchastirmalari.org). <https://www.turkiyearchastirmalari.org/2024/12/30/yayinlar/analiz/iyi-olebilmenin-toplumsal-fragmani-gassal/>
- Sağır, A. (2014). *Ölüm sosyolojisi*. Pheonix Yayınevi.

Slattery, M. (2014). *Sosyolojide temel fikirler* (Ü. Tatlıcan & G. Demiriz, Ed.). Sentez Yayıncılık.

Walter, T. (1994). *The revival of death*. Routledge.

Yıldırım, R. (2025). Ölüm eğitimi perspektifinden "Gassal" dizisi: ölümün ve yas sürecinin popüler kültürde temsili. *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 12(1), Article 1.
<https://doi.org/10.33718/tid.1648371>